

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 4

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 882 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-aprelda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Organizational Behavior and Leadership.....	10
Ibrokhim Gulomov	
Baliqchilikda klasterlarini tashkil etishning nazariy asoslari	18
Olim Murtazayev, Muydinov Olim Bekmuratovich	
Оценка состояния привлечения инвестиций в сферу туризма Узбекистана и механизмы управления	24
Арзиматов Бобирмирзо Зокирджон угли	
Biologik aktivlar buxgalteriya hisobni milliy va xalqaro standartlarga muvofiq takomillashtirish masalalari ...	27
Axmadaliyeva Zebo Abduxalimovna	
Aholi yashash joylarida yong'in risklarini bartaraf etish xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari	32
Aziz Zikriyoev	
O'zbekistonda ilmiy darajali kadrlar tayyorlash tizimi boshqaruvining tashkiliy tuzilmasi va vazifalari.....	40
Beknaeva Shaxnoza Vladimirovna	
Mintaqaviy turizmning iqtisodiyot rivojlanishiga ta'siri (O'zbekiston turistik xizmatlar bozori misolida).....	45
D. B. O'roqova	
Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ko'paytirishning asosiy yo'llari.....	50
Ibrohimov Boburmirzo Baxtiyor o'g'li, Sayfiddinov Sarvarbek Anvarbek o'g'li	
Sanoat korxonalarining aksiyalar bozoridagi faoliyati tahlili: muammolar va yechimlar	55
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
Qurilishda modernizatsiya va diversifikatsiya qilish asosida yangi ishlab chiqarish quvvatlarini oshirish	63
Islamov Ozodjon	
Sanoat korxonalari innovatsion salohiyatini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish yo'llari.....	67
J. K. Boymurodov	
Mamlakatda yashil iqtisodiyotni rivojlantirish yo'nalishlari	72
Kadixodjayeva Nilufar Raxmatullayevna	
BlokchEYn texnologiyalari yordamida raqamli iqtisodiyotni o'zgartirish	77
Karabayev Rustam Zafarovich, Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida zamonaviy mehnat bozorining rivojlanishi	84
Layli Mirzayeva	
Xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirishda investitsion resurslardan samarali foydalanish mexanizmlari.....	88
Luiza Komilovna Xaydarova	
Umumta'lim muassasalari sonining ekonometrik tahlilini pedAgogik metodlar yordamida amalga oshirish....	93
Ravshanova Muhayyo Maxmanazarovna	
O'zbekiston tarixiy shaharlarida turistik faoliyati shakllanishi va ularni boshqarishning nazariy asoslari.....	98
Meliqulov G'ayrat Abdug'afforovich	
Iqtisodiy rivojlanish va ilmiy tadqiqot rivojlanishining havo ifloslanish darajasiga ta'siri	105
Murodullayev Kamoliddin Sherzod o'g'li, Sadibekova Bibisora Djapparovna, Turdiqulov Farrux Ravshanjon o'g'li	
Hududlarni rivojlantirish va "yashil iqtisodiyot"ni shakllantirishning ekologik muammolari.....	110
Maxkamov Saidafzal Saidkamol o'g'li, Yigitaliyeva Dilnavo Mansurjon qizi	
Ekoturizm obyektining tasniflanishi va alohida xususiyatlari	116
Qodirov Azizjon Anvarovich	
Mamlakatimiz oliy ta'lim tizimida sifat menejmentidan foydalanishning konseptual asoslari	121
Saidqulova Furuza Farmonovna	
Bo'lajak iqtisodchilarning kasbiy kompetensiyalari.....	125
Shukurova Marifat Xodjiakbar qizi	
Ta'limning bosqichlari va ularning inson kapitalini shakllantirishdagi ahamiyati	129
To'rayeva Hurriyat To'yqulovna	

Hududlarda to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb etish dasturini amalga oshirishda marketingni rivojlantirish yo'llari	136
Xamidov O. X., Tojiyeva A. F.	
Investitsiyalar marketingining strategik aspektlari.....	143
Xodjamberdiyeva Dilnoza Bahtiyorovna	
Xorijiy investitsiyalarni jalb etishda investitsion muhit jozibadorligini oshirishga nazariy qarashlar	149
A. Bektemirov, A. A. Abdurahmonov	
Qishloq xo'jaligi raqobatbardoshligini oshirishning ilg'or xorij tajribasi	154
Abdulloev Asliddin Junaydullayevich, Ochilov Narzullo Fayzulloyevich	
Sanoat ishlab chiqarish tizimining investitsion xususiyatlari.....	159
Yodgorova Xalima To'liqinovna	
Turizm sohasi uchun yuqori malakali kadrlarni tayyorlashda davlat va xususiy sherikchilikning o'zaro bog'liqligi tahlili.....	165
Raxmatov Adxam Itolmasovich	
Mamlakatimizda turizm tashkilotlari faoliyatini qo'llab-quvvatlash maqsadida marketing instrumentlari orqali samarali tizim yaratish.....	169
Suyunova Kamilla Baxromovna	
Qishloq xo'jaligida agrokimyo xizmatlar ko'rsatishning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	173
Tabayev Azamat Zaripbayevich	
Yashil iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilishni faollashtirish muammolari	178
Xomitov K. Z., Masharipova S. R.	
Considerations on the Problem of Illegal Migration and Human Trafficking	183
Azamatova Gulmira Bayirbekovna, Otarbayeva Guljan Kobeyevna	
Sustainable Development and Environmental Economics in Uzbekistan: A Focus on Carbon Pricing and Renewable Energy	186
Muhammadiyev Po'latjon Ilhomjon o'g'li, Urganbayeva Dilnoza Toxtasinovna	
The use of Digital Technologies in the Provision Of Utilities to the Population	192
Mamanazarov Oybek Shomurodovich, Inoyatova Durdona Shoxaydarovna, Alijonov Jamshid Alijon o'g'li	
The Current State of the Digital Economy in the Agrarian Sphere: Problems and Solutions	196
Babadjanov Abdirashid Musayevich	
Behavioral Theory of the Firm.....	201
Egamberdieva Oydin Abror qizi	
The Role of Information Technologies in Increasing the Capitalization of Commercial Banks	207
Egamova Makhfurat Esanovna	
Финансовые риски в исламском финансировании для внедрения в Республики Узбекистан	211
Абдуллоев Фуркат Олимджонович	
Совершенствование методологии экспертизы инвестиционных проектов	216
Бекимбетова Гулнора Маратовна	
Методические подходы к формированию механизмов стратегического управления развитием химической отрасли.....	223
Бибутова Шахло Саъдуллаевна	
Меры по снижению доли теневой экономики в стране.....	228
Махмудова Юлдузхон Бахромжон кизи, Сафаров Гиёсиддин Абдуллаевич ўғли	
Формирование национальной инновационной системы – одна из приоритетных задач повышения конкурентоспособности Республики Узбекистан	232
Н. М. Махмудов, А. А. Алиев, З. А. Мирзоев	
Мониторинг и анализ современного состояния и развития промышленности в Узбекистане.....	237
Назарова Раъно Рустамовна, Исмоилова Малика Дилшодовна	
Цифровая платформа как инструмент трансформации бизнес-процессов.....	243
Раупов Жамшид Рашидович	
Роль применения ключевых показателей эффективности труда на предприятиях.....	249
Рахматуллаева Шахноза Хамидовна	

Влияние цифровой трансформации на инвестиционную привлекательность Узбекистана.....	255
Саитхамолов Мухаммадхожа Сабирходжа угли, Маркабаева Жансая Айбек кызы	
Организация и координация методической помощи при управлении педагогическими кадрами	261
Хакимова Майя Юрьевна	
Интеграция узбекистана в мировое экономическое содружество путем унификации бухгалтерского учета на основе МСФО	266
Зарипова Саёхат Зафаровна	
Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari.....	271
Abduqodirova Ozoda Anvarjon qizi	
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlarning joriy tahlili.....	276
Abdusalomov Jaxongir O'ktam o'g'li	
Globalashuv sharoitida mamlakatimizda sug'urta bozorini raqamlashtirishning ahamiyati	282
Anvarova Z.	
The Role of Parents and Teachers in Promoting a Healthy Lifestyle in Children.....	286
Axtamov Djamshed Baxromovich	
A Study of the Importance of Green Economy in Uzbekistan Sustainable Economic Development and its Measurement Indicators in Relation to Environment.....	291
Ataniyazova Maksuda Baltayevna, Tairova Zarnigor Mammot qizi	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning zarurligi.....	296
Avazov Iloxom Ravshanovich	
Foydani soliqqa tortish obyekti sifatidagi iqtisodiy tarkibi.....	301
Axrorov Zarif Oripovich	
Surxondaryo viloyatida aholining uy-joy bilan ta'minlanganlik darajasini tahlili.....	309
Ibragimov Qobil To'xtamishovich	
Review of Methodological Approaches to Enterprises Financial Condition Analysis.....	314
Ismailova Maxbuba Mirxalilovna	
Innovatsion rivojlanish sharoitida xizmat ko'rsatish sohasini tasniflanishining nazariy va ilmiy asoslari.....	319
Masharipova Manzura Alimbayevna	
Korxonalarda benchmarking strategiyalarini qo'llashning ijtimoiy-iqtisodiy mexanizmlari.....	325
Narziyeva Dilafiruz Muxtorovna	
Davlat budjetining soliqsiz daromadlari shakllanishini takomillashtirish yo'llari.....	330
O'ktamova Nargiza Narzulla qizi	
Mamlakatimizda sanoat ishlab chiqarishi korxonalarining rivojlanish holati tahlili.....	334
Olimov Maqsudjon Komiljon o'g'li	
Moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobotni moliyaviy hisobotning xalqaro standartlar talablari asosida tuzish.....	339
Pardayeva Zulfizar Alimovna	
Raqamlashtirish sharoitida qo'shma korxonasi faoliyatining tahlili.....	343
Rashidov Jamshid Xamidovich	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishida oilaviy tadbirkorlikning o'rni.....	348
Raximov Baxromjon Ibroximovich, Saloxiddinov Zuxriddin Nuriddin o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida xizmat ko'rsatishning ilmiy asoslari.....	352
Suyunov Asror Baxtiyorovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida telekommunikatsiya sohasini rivojlantirish ilmiy asoslari.....	356
Toshmatov Salohiddin Zayniddinovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalarni joriy etishning huquqiy masalalari.....	360
Turg'unov Saloxiddin Jamol o'g'li, Mirzayeva Mohidil Vohidovna	
Zamonaviy sharoitlarda korxonalarning moliyaviy baqarorligini yaxshilash masalalari	366
Usmanova Guljahon Ulug'bek qizi	
Franshizalarni jalb qilishda davlat boshqaruvi tizimida marketing tadqiqotlarining ahamiyati	371
Xodjayev Anvar Rasulovich	

Transport Decarbonization Strategy.....	377
Yarashova Vasila Kamalovna, Muradov Bekzod Xidirnazar ugli	
Temir yo'l transportida ishlab chiqarish faoliyatining iqtisodiy samaradorligini oshirish	382
Yermatova Dilnoza Axmadjonovna	
Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari	387
Yuldashev Xusniddin Abdullayevich	
Issiqlik ta'minoti xizmatlarini ko'rsatish samaradorligi va sifatini baholash ko'rsatkichlari tizimi.....	390
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
Issiqlik ta'minoti xizmatlari sifatiga ta'sir etuvchi omillar va ularni baholash	394
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
Jismoniy shaxslarning mol-mulkiga soliq solishni takomillashtirish.....	399
Abdullayev Zafarjon Alijonovich, Zaydullayev Abduhabib Boliqul o'g'li	
Sug'urta tashkilotlarida hisob siyosatini ishlab chiqishning ahamiyati.....	404
Abduraimova Maftunaxon Axmatovna	
Bank risklarini boshqarishning xalqaro tajribalari.....	409
Abdurasulov Jaxongir Abduvaliyevich	
Tadbirkorlik subyektlari ijtimoiy ma'sulligini ta'minlash mexanizmining amal qilish darajasi.....	416
Bayisbayev Javlon Nurlanovich	
Qishloq aholisining qishloq xo'jaligida bilim va innovatsiyalarni o'zlashtirishga ta'sir etuvchi omillarni iqtisodiy baholash (Samarqand viloyati misolida).....	421
Bozorova Lobar Nuralevna	
Направления совершенствования инновационных стратегий в деятельности промышленных предприятий	427
Дониерова Зухрабону Алишер кизи	
Mol-mulk solig'ining korxonalar faoliyatiga ta'siri.....	432
Qudiyarov Kishibay Ramatullayevich	
Banklar reytingini aniqlash va barqarorligini ta'minlashning ustuvor yo'nalishlari.....	438
Maxmudov Omon Tuxtayevich	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida tijorat banklarining aktiv va passiv operatsiyalarini innovatsion usullar orqali boshqarishni takomillashtirish	442
Mo'minova Ma'suda Baxtiyarovna	
Auditorlik tekshiruvini dasturiy ta'minot asosida tashkil etish: muammo va yechimlar.....	447
Nazarova Kamola Sattoral qizi	
Ishlab chiqarish infratuzilmasini rivojlantirishning davlat tomonidan tartibga solish konsepsiyasi.....	453
Normurodov Xusan Eshmaxmatovich	
O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning ahamiyati hamda uni rivojlantirish istiqbollari.....	460
Nurullayeva Shaxnoza, Saydullayeva Saodat	
Tijorat banklari inson kapitali samaradorligini baholashda KPI ko'rsatkichlaridan foydalanish mexanizmlari	467
Turaeva Mastura Kurbanovna	
Сущность и особенности инвестиционно-строительного процесса	471
А. Бектемиров, Б.М. Абдувалиев	
Tijorat banklarida muammoli kreditlarni boshqarishning dolzarb masalalari.....	478
Saidov Hayotjon Raxmatulloyevich	
Tijorat banklarida kredit operatsiyalari hisobini takomillashtirish.....	482
Sa'dullayeva Asalxon Muzaffarovna	
Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarining raqobatbardoshlikni baholash usullari	485
Abdulloyev Asliddin Junaydullayevich, Teshayev Mirolim Djumayevich	
Tadbirkorlik subyektlarida soliq yukini optimallashtirish mexanizmi	490
To'xsanov Qudratillo Nozimovich	

Davlat sektorida ichki audit tadbirlarini umumiy rejalashtirish Xamidova Z. U.	495
Aholi moliyaviy savodxonligini oshirish va uning ahamiyati..... Xudayarova Xurshida Abdunazarovna	501
Kambag'allikni qisqartirishning xorijiy mamlakatlar tajribasi..... Xudoyberdiyev Jamshid Juraboy o'g'li	505
Oliy ta'lim muassasalarida buxgalteriya hisobi va ichki auditni takomillashtirish..... Shaymatova Nargiza Ashurovna	511
Raqamli iqtisodiyot sharoitida sug'urta xizmatlari..... Shodmonova Odina G'ofur qizi	516
Fuqarolar davlat pensiya ta'minoti tizimining amaldagi holati tahlili..... Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li	520
Aholiga bank xizmatlari ko'rsatishning ijtimoiy ahamiyati..... Eldor Uskanov	525
Innovatsion boshqaruvning ilg'or xorijiy tajribalari Yusupova Jamila Karamatdinovna	530
Neft-gaz korxonalari moliyaviy-iqtisodiy faoliyati natijalari tahlili ("O'ZBEKNEFTGAZ" AJ misolida) Umurzoqov Jamoliddin Sherbekovich	534
Korxonalarda savdo marketing faoliyati samaradorligini baholash..... Sobirov Azizbek Avzbekovich	541
Moliyaviy firibgarliklarga qarshi kurashishda raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari..... Gadaev Ismat Yadgarovich	548
Hududlarda islom iqtisodiyoti tamoyillari asosida amalga oshirilgan investitsion loyihalar: to'siqlar va yechimlar Irgasheva Gulbahor Sodiqovna	551
O'zbekistonda investitsiyalardan samarali foydalanish asosida oziq-ovqat sanoati samaradorligini oshirish yo'llari..... Kobilova Nasiba Xurramovna	554
Foreign Economic Relations as a Factor of Effective Functioning of the Economy Bakhodurova Sulkhiya Azizkhodjaevna, Li Marina Rudolfovna, Mukhtarova Donata Ravshanbekovna, Romashkin Roman Anatolyevich	561
Modern Approaches to the Organization and Development of the Consumer Services Market..... Musyeva Shoira Azimovna	566
Ishlab chiqarish siklini qisqartirishning iqtisodiy samaradorligi..... Odina Nabiyeвна Tuychiyeva, Nazarova Latofat Toirjon qizi	570
Asalarichilik mahsulotlari bozorida marketing strategiyasini amalga oshirish..... Rashidova Xadicha Tursunalievna	575
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida bank faoliyatini iqtisodiy-matematik modelashtirish yo'llari Raxmanov Mexridin Sindarovich	581
Korporativ boshqaruv amaliyoti bo'yicha hisobot tuzish bo'yicha xorijiy tajriba..... Tashmatov Rustam Xusanovich	586
Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari Yuldashev Xusniddin Abdullayevich	592
Iqtisodiyotda turizm o'rnini statistik baholash uslubiyoti..... Zilola Jumanova	595
Финансовые риски в исламском финансировании для внедрения в Республики Узбекистан Абдуллоев Фуркат Олимджонович	602
Блокчейн-технология и информационная безопасность в цифровой экономике Узбекистана..... Кадиров Алишер Исмаилович	607
Цифровая платформа как инструмент трансформации бизнес-процессов Раупов Жамшид Рашидович	611

O'zbekistonda zamonaviy kabel va sim mahsulotlari ishlab chiqaruvchi korxonalar faoliyatiga nazar.....	617
Rashidova Odina Olimjon qizi	
Современные тенденции развития валютных отношений в Узбекистане	622
Камалов Камолатдин Кахрамонович	
Sug'urta sohasining O'zbekiston iqtisodiyotidagi o'rni	626
Sharobiddinov Akramjon Goyibbayevich	
Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning xorij tajribasi va undan O'zbekistonda foydalanish yo'nalishlari	630
Fayziyeva Aziza Azamat qizi	
Modeling the Stackelberg strategy in a linear model (linear city) Hotelling.....	635
Musayeva Shaira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilkhomovna	
Mulkning kapitallashuvi darajasini iqtisodiy jihatdan amalga oshirish samaradorligini baholash uslublari.....	644
Norboyev Odil Abrayevich	
Tijorat banklarining kredit portfelini amaliy holati va ekonometrik tahlillari: ATB "Aloqabank" misolida.....	649
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyeвна	
O'zbekistonda "yashil iqtisodiyot" muhitida kreditlash va moliyalashtirish imkoniyatlari	654
Taxir Urkinbayev	
Budjet tashkilotlarida ichki nazorat tizimini tashkil qilishning xususiyatlari.....	658
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich	
Chinese Commercial Banks Experience in Asset Diversification	663
Uktamova Nozima Narzulla kizi	
Sanoat taraqqiyotida ishlab chiqarish korxonalarini ustuvor rivojlantirish istiqbollari.....	667
Yadgarov Akram Akbarovich	
Анализ деятельности коммерческих банков Узбекистана по кредитованию физических лиц.....	673
Базарова Нигора Равшановна	
Mahalliy va xorijiy investitsiyalarni jalb etishning innovatsion jarayonlarga ta'sirini baholash.....	684
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalarning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	689
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin o'g'li	
Tashqi mehnat migratsiyasi.....	694
O. N. Djurayev	
Raqamli iqtisodiyotda sanoat tarmog'ining davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishini baholash	699
Otaboyeva Dildora	
Nobank kredit tashkilotlarining moliyaviy xizmatlari sifatini oshirishning xorijiy mamlakatlar tajribasi	705
Raimov Xurshid Muxtorovich	
Tijorat banklarida moliyaviy injiniringni qo'llash istiqbollari	711
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich	
O'zbekiston Respublikasi moliya bozorida tijorat banklari faoliyati: muammo va yechimlar	716
Toymuxamedov Ibroxim Rixsiboevich, Jumaev Islombek Akram o'g'li	
Agrar ta'lim tizimida boshqaruv samaradorligini oshirish yo'llari	723
Boltayev Nurali Shiramatovich, Beglayev Uchqun Xurramovich, Abdiyev Izzat Risqiboyevich	
O'zini o'zi band qilgan shaxslardan olinadigan soliqlarni takomillashtirish orqali yashirin iqtisodiyotni jilovlash masalalari	731
Davranov Iskandar Jumayevich	
Iqtisodiy konsentratsiyalarni tartibga solish va nazorat qilishni takomillashtirish.....	738
Luqmanov Sharifxon A'zam o'g'li	
Role of Private and Public Kindergartens in Early Childhood Development	744
Makhmudova Munisakhon Abbos qizi	
"Yashil" enegriya quvvatlarini barpo etish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash asosi sifatida.....	749
Muminova Elnoraxon Abduraimovna, Umarova Dilnoza Oybek qizi	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda CVP-tahlilni tashkil etishning muammoli jihatlari	754
Qlichev Baxtiyor Pardayevich	

Korxonada likvidlik riskini minimallashtirish orqali uning moliyaviy barqarorligini saqlab qolish	759
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Развитие международных торгово-экономических связей Республики Узбекистан	766
Ким Татьяна Валерьевна, Гофуржонов Шахрибону Бахромжон кизи	
Kapital qurilishni boshqarish samaradorligini oshirishning dolzarb masalalari	774
A. Bektemirov, M. U. Sarimsoqov	
O'zbekiston mehnat bozorida yoshlarning ish bilan bandlik darajasini oshirish.....	780
Mambetjanov Qahramon Qurbandurdiyevich, Bahromov Shahzod Fazliddinovich	
Роль имиджа в улучшении инвестиционной привлекательности высших учебных заведений.....	787
Жанзаков Бекзот, Жонузиков Мирзабек	
Innovatsion kichik tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash bo'yicha xorij tajribasi va uni mamlakat iqtisodiyotida qo'llash imkoniyati.....	795
Toshaliyeva Saodat Toxirovna, Eshqulova Dilorom Abduravupovna	
Перспективы развития банковского сектора в Узбекистане для иностранных туристов	802
Муминов Шахзод Низомиддинович, Каримова Азиза Махомадризовна	
Innovatsion faoliyat moliyaviy modellari va mexanizmlarini rivojlantirishning konseptual asoslari	806
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
Qishloq xo'jaligi tarmoqlarini innovatsion rivojlantirish bo'yicha xorijiy tajribalar va ulardan respublikamizda samarali foydalanish yo'llari	814
Ishniyazov Baxrom Normamatovich	
Turistik xizmatlarining o'ziga xos xususiyatlari va marketing tadqiqotlari.....	819
Berdiqulova Iroda Rayimqulovna	
Qoraqalpog'iston qishloq xo'jaligi: asosiy muammolar va rivojlanishining ustuvor yo'nalishlari	823
Yeshimbetov Uktamjon Xudaybergenovich	
Iqtisodiyotning erkinlashtirilishi sharoitlarida kichik biznes sektori rivojlanishining imkoniyatlari.....	832
Botirova R. A., Sirojiddinov I. Q.	
Kriptoalyuta va blokcheyn tadqiqotlari: tendensiyalar va istiqbollar	835
Berdiqulov Jurabek	
Bank risklarni monitoring qilish tizimini takomillashtirish	837
Hamroyev Sherzod Axtamovich	
O'zbekiston hududlariga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda ko'p qavatli "yashil" fermer xo'jaliklarini tashkil etishning ahamiyati	843
Turdimuratova Aziza Alisherovna	
Surxondaryo viloyatining mahalliy budjet daromadlarini oshirish yo'llari va uni arima modeli asosida prognozlash.....	846
Abdunazarova Shahnoza Norqo'chqor qizi	
Qishloq xo'jaligi tarmog'ining mamlakat iqtisodiyotidagi o'rni va undagi tarkibiy o'zgarishlarni statistik baholash.....	856
Zakirova Umida Maxamadaminovna	
O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatish korxonalarining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati	863
Pardayev Jamshid Muzaffarovich	
Turizm bozorini rivojlantirishda mehnat bozorining tutgan o'rni va ahamiyati	872
Berdiqulova Iroda Rayimqulovna, Berdikulov Jurabek	
Проблемы расчета определения и планирования прибыли предприятий в условиях модернизации экономики	876
Алиева С.С.	

ISHLAB CHIQUARISH SIKLINI QISQARTIRISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI

Odina Nabiyevena Tuychiyeva

Farg'ona politexnika instituti "Iqtisodiyot" kafedrası dotsenti

Nazarova Latofat Toirjon qizi

Farg'ona politexnika instituti "Iqtisodiyot" kafedrası assistenti

Annotatsiya: Maqolada ishlab chiqarish muddati va uni qisqartirishning ahamiyati o'rganilgan, ishlab chiqarish siklini baholash ko'rsatkichlari, ishlab chiqarish siklini tahlil qilish usullari borasida fikr yuritilgan, ishlab chiqarish siklini qisqartirishning korxona samaradorligiga ta'siri masalalari ko'rib chiqilgan, amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: Ishlab chiqarish sikli, muddati, parallellik koeffitsiyenti, ishlab chiqarish siklining tig'izlik koeffitsiyenti, uzliksizlik koeffitsiyenti, aniqlik koeffitsiyenti.

Abstract: The article examines the duration of the production cycle and the importance of its reduction, examines the indicators for evaluating the production cycle, methods for analyzing the production cycle, examines the impact of reducing the production cycle on the efficiency of the enterprise, and gives practical recommendations.

Key words: production cycle, duration, parallelism coefficient, production cycle density coefficient, continuity coefficient, accuracy coefficient.

Аннотация: В статье исследуется продолжительность производственного цикла и значение его сокращения, рассматриваются показатели оценки производственного цикла, методы анализа производственного цикла, изучены вопросы влияния сокращения производственного цикла на эффективность деятельности предприятия, даны практические рекомендации.

Ключевые слова: производственный цикл, продолжительность, коэффициент параллельности, коэффициент плотности производственного цикла, коэффициент непрерывности, коэффициент точности.

KIRISH

Bugungi kunda rivojlanishning innovatsion yo'liga o'tish, ilm-fan yutuqlarini ishlab chiqarishga samarali qo'llash, yangi texnologiyalardan keng foydalanish iqtisodiy o'sish jadalligi, davlatning jahon hamjamiyatidagi raqobatbardoshligini, ularning iqtisodiy xavfsizligi hamda jahon iqtisodiyotiga teng huquqli integratsiyalashuvchi darajasini belgilab beradi. O'zbekiston–2030 strategiyasida mamlakatimiz iqtisodiyotining yuqori sur'atlar bilan o'sib borishini ta'minlash, buning uchun mavjud barcha imkoniyatlarni safarbar etishga qaratilgan vazifalar belgilab berildi. Ana shu strategiyaamalg oshirish doirasida davlatimiz rahbari tomonidan 2024-yilda qo'shilgan qiymatni 45 foizdan oshirish, tannarxni 15 foizga kamaytirish, sanoatda 7 foiz o'sishni ta'minlash, yirik tarmoqlarda tannarxni 20 trln so'mga, debitor qarzdorlikni 8 trln so'mga kamaytirish vazifasi belgilab berildi.

Qo'yilgan vazifalarni bajarish orqali yuqori o'sish sur'atlarini ta'minlashga har bir korxonada innovatsion jarayonlarni faollashtirish, koxonalarning iqtisodiy ko'rsatkichlarini yaxshilash, daromadlarini ko'paytirish orqali erishiladi. Ushbu natijalarga erishish esa materiallar va xom ashyoni tejab-tergab sarflashni, dastgohlar va uskunalardan yaxshiroq foydalanishni, xodimlarning ish unumdorligini oshirishni, ishlab chiqarish muddatlarini qisqartirishni, mehnatni tashkil etish holatini yaxshilashni ko'zda tutadi. Ko'rsatib o'tilgan omillarning barchasi ishlab chiqarish samaradorligiga erishish tushunchasiga birlashadi.

Korxona faoliyatining samaradorligi ko'p jihatdan ishlab chiqarish jarayonini qanday tashkil etilishiga bog'liq. Ishlab chiqarishni tashkil etishga quyidagi talablar qo'yiladi:

- xususiy jarayonlar o'rtasida uzluksizlikni ta'minlash;
- ishlab chiqarish quvvatlarida zaruriy proporsionallikni ta'minlash;
- mehnat buyumlarining samarali harakatini yo'lga qo'yish;

- mahsulot ishlab chiqarish muddatini qisqartirish;
- ishlab chiqarish vositalaridan va ishchi kuchidan samarali foydalanib bir maromda mahsulot ishlab chiqarishni ta'minlashga erishish;
- ishlab chiqarish jarayonida xarajatlar iqtisodiga erishish.

Ishlab chiqarishni samarali tashkil etishning muhim omillaridan biri sarflanadigan vaqtni qisqartirish hisoblanadi. Ishlab chiqarish muddatini qisqartirish korxona iqtisodiyotiga bevosita ta'sir ko'rsatadi, xususan aylanma mablag'larga talab kamayadi, ularning aylanish tezligi oshadi, asosiy vositalardan foydalanish darajasi oshadi, ishlab chiqariladigan mahsulotlar hajmi ko'payadi, ishlab chiqarishga sarflanadigan xarajatlarni pasayishiga olib keladi. Bundan tashqari, qisqa ishlab chiqarish sikli ishlab chiqarish tuzilmasining moslashuvchanligining belgisidir, bu esa bozor sharoitidagi o'zgarishlarga tezda javob berishga imkon yaratadi.

Shunday ekan tadqiqot mavzusi dolzarb bo'lib, uni o'rgansh amaliy ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Ishlab chiqarish sikli va uni qisqartirish masalalari bo'yicha bir qator olimlar ilmiy tadqiqotlar olib borganlar. Xususan, Rossiyalik olimlar N.I.Novitskiy, V.P.Pashuto, L.M.Sinita, O.G.Turovets, R.A.Fatxuddinov, A.K.Fedenlar o'z asarlarida ishlab chiqarish sikliga ta'rif berganlar, sikl tarkibiga kiruvchi elementlarni izohlaganlar, ushbu ko'rsatkichga ta'sir etuvchi omillar va uni qisqartirish yo'nalishlarini yoritganlar.

L.M.Sinita fikriga ko'ra, "ishlab chiqarish sikli deganda xom ashyo, materiallar ishlab chiqarish uchun ishga tushirilgan paytdan boshlab tayyor mahsulot to'liq ishlab chiqarilgunga qadar kalendar davri tushuniladi. Ishlab chiqarish siklining davomiyligi ishlab chiqarish dasturlarini ishlab chiqishda, tugallanmagan ishlab chiqarish hajmini aniqlashda, ishlab chiqarishni moddiy qo'llab-quvvatlash jadvalarini ishlab chiqishda va ishlab chiqarishni tezkor tayyorlashda qo'llaniladi" [3].

O.G.Turovets "Ishlab chiqarish sikli deganda ma'lum bir mahsulot turini ishlab chiqarish uchun zarur bo'lgan vaqt ichida ma'lum bir tarzda tashkil etilgan asosiy, yordamchi va xizmat ko'rsatish jarayonlari majmuasi tushuniladi. Ishlab chiqarish siklining eng muhim xususiyati uning davomiyligi hisoblanadi. Ishlab chiqarish siklining davomiyligi-bu xom ashyo yoki asosiy material tayyor mahsulotga aylanadigan kalendar davri yoki har qanday ishlab chiqarish jarayonining boshlanishi va tugashi o'rtasidagi vaqt oralig'i. Siklning davomiyligi kalendar kunlari yoki soatlarida ifodalanadi. Ishlab chiqarish sikliga texnologik, boshqaruv, transport va ombor operatsiyalari, tabiiy jarayonlari va tanaffus vaqtlari kiradi" deb ta'rif bergan [4].

O'zbekistonlik olimlardan S.G.Kalendaryova, A.Ortiqov, Yu.S.Shokirova, M.S.Ashurovlar ham ishlab chiqarish samaradorligini oshirishda ishlab chiqarish muddatini qisqartirishning ahamiyatini asoslash borasida izlanishlar olib borganlar. Xususan, S.G.Kalendaryova "Ishlab chiqarish siklining davomiyligi – bitta mahsulotni yoki ushbu mahsulotlarning partiyasini ishlab chiqarish jarayonining boshlanishi va tugashi o'rtasidagi kalendar vaqt oralig'i. Ishlab chiqarish siklining tuzilishi ikkita asosiy elementdan iborat - ishlab chiqarish vaqti va ishdagi tanaffuslar. Ishchi davr (texnologik sikl) sikl davomiyligining asosini tashkil etadi" degan fikrni ilgari suradi [2].

Y.S.Shokirova., M.S.Ashurov fikriga ko'ra "Ishlab chiqarish sikli xom-ashyoning ishlab chiqarishga uzatilishi va tayyor mahsulot ishlab chiqarishning kalendar vaqtida ifodalangan jarayonlar to'plamidir" [1].

Yuqoridagi izlanishlarda asosan ishlab chiqarish muddati tushunchasi mazmuni yoritilgan, uning tarkibi, tuzilmasi, ishlab chiqarish siklini qisqartirishga ta'sir etuvchi omillar, ishlab chiqarish siklini qisqartirishning ahamiyati umumiy tarzda o'rganilgan. Lekin, yuqoridagi barcha ishlarda ishlab chiqarish muddatlarini tahlil qilish uslubiyoti, texnologik siklni qisqartirishga yo'naltirilgan tadbirlarning iqtisodiy samaradorligini va ularni joriy etishning korxona yakuniy natijalariga ta'sirini aniqlash masalalariga e'tibor qaratilmagan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolaning nazariy va uslubiy asosini iqtisodiy adabiyot hamda ilmiy maqolalar, iqtisodchi olimlarning ishlab chiqarish jarayonlarini vaqtda tashkil etish masalalari bo'yicha izlanishlari tashkil etadi. Tadqiqot jarayonida umumiy iqtisodiy usullar bilan bir qatorda ma'lumotlarni tizimlash bo'yicha maxsus yondashuvlar, ya'ni taqqoslash, nazariy va amaliy materiallarni jamlash hamda tizimli tahlil kabi usullar qo'llanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Turli olimlarning fikrlarni umumlashtirib xulosa qilish mumkinki, ishlab chiqarish sikli mahsulot birligi yoki to'plamini ishlab chiqarish davomida amalga oshirilgan barcha asosiy va yordamchi jarayonlarga sarflangan hamda tanaffuslarlar vaqtining kalendar kunlarda ifodalangan davomiyligidir.

Ishlab chiqarish sikli tarkibi quyidagi vaqtlardan tashkil topadi:

- Buyumni tayyorlash bilan bog'liq texnologik operatsiyalarni bajarishga sarflangan vaqt (texnologik sikl)
- Yordamchi operatsiyalarni bajarishga sarflangan vaqt, y a'ni detal va bo'g'inlarni transportirovka qilishga sarflangan vaqt, mahsulotlarni hisobga olish va taxlashga sarflangan vaqt, mahsulot sifati ustidan nazorat uchun sarflangan vaqt va hakazo.
- Tabiiy jarayonlar vaqti ya'ni mahsulot xususiyatini mehnat ishtirokisiz o'zgartirish vaqti. Masalan, shaklga solinayotgan detallarni quritish, bo'yalgan detallarni quritish vaqtlari.
- Ishlab chiqarish jarayoni davomida yuzaga keladigan tanaffuslar vaqti. Bunda mehnat ta'siri kuzatilmaydi, lekin ishlab chiqarish jarayonlari tugallanmagan. Tanaffuslar reglamentlashtirilgan y a'ni korxona ish tartibi bilan bog'langan ushbu korxonada ishlab chiqarishni tashkil etish xususiyatlari bilan bog'langan tashkiliy texnik tanaffuslar ajratiladi. Ishlab chiqarish siklining dastlabki uchta tashkil etuvchilari ishlab chiqarish siklining ishchi davri deyiladi.

Ishlab chiqarish siklining davomiyligi ishlab chiqarish jarayonining samara- dorligini baholash ko'rsatkichlaridan biridir. Uning qisqarishi rejalashtirilgan davrda ko'proq mahsulot ishlab chiqarish va masshtab samaradorligini olish, bozorda katta ulushni egallash va raqobatchilarga nisbatan barqaror bozor pozitsiyasini ta'minlash, korxonaning aylanma mablag'lari aylanishini tezlashtirish va rejalashtirilgan davrda katta miqdordagi yalpi foyda olish, mahsulotni ishlab chiqarish va ishlab chiqarishga kiritilgan sarmoyani to'liq qaytarib olish va daromad olish ehtimolini oshirish, tugallanmagan ishlab chiqarish bilan bog'liq mablag'lar darajasini pasaytirish va ishlab chiqarish rentabelligi ko'rsatkichini yaxshilashni ta'minlaydi.

Fikrimizcha, ishlab chiqarish siklini aniqlash quyidagilar uchun zarur:

- ishlab chiqarish hajmini aniq rejalashtirish;
- ishlab chiqarish bosqichida ishlab chiqarish obektlarining harakatlanish jadvalini shakllantirish;
- tugallanmagan ish hajmini belgilash;
- aylanma mablag'lar miqdorini hisoblash;
- buyurtmalarni bajarish muddatini aniq belgilash.

Korxonaning to'liq ishlab chiqarish siklini bilib, ichki rejalashtirish jarayonlarini hech qanday muammosiz amalga oshirish mumkin. Shu bilan birga, asosiy vazifa ushbu ko'rsatkichning davomiyligini maksimal darajada, ammo oqilona chegaralarda qisqartirish hisoblanadi. Ushbu harakat quyidagi maqsadlarni ko'zlaydi:

- aylanma mablag'lar hajmini kamaytirish;
- mablag'lar aylanmasining davomiyligini kamaytirish;
- xom ashyo va tugallanmagan mahsulotlar saqlanadigan omborxonalarga bo'lgan ehtiyojni kamaytirish;
- asosiy fondlarning ish sifatini oshirish;
- tayyor mahsulot tannarxini pasaytirish.

Ishlab chiqarish siklining barcha tarkibiy qismlarining davomiyligini qisqartirish resurslarni sezilarli darajada tejashga olib keladi, bu esa kompaniya foydasining o'sishiga bevosita ta'sir qiladi.

Mahsulot ishlab chiqarish sikli davomiyligini qisqartirish uni tahlil qilishni talab qiladi. Ishlab chiqarish siklini tahlil qilish quyidagilarni aniqlash uchun asos boladi:

- ishlab chiqarish jarayonlarining uzluksizligi, texnologik intizomga rioya qilish darajasini baholash;
- asosiy va aylanma fondlardan foydalanish darajasini baholash;
- ishlab chiqarishni tashkil etishning ilg'or usullaridan foydalanish darajasiga baho berish;
- mehnatni ilmiy tashkil etish holatini o'rganish;
- yordamchi va xizmat ko'rsatuvchi bo'linmalarining faoliyatini baholash.

Ishlab chiqarish davomiyligini tahlil qilishda quyidagi ko'rsatkichlardan foydalanish tavsiya etiladi: sikl davomiyligi (T_s); parallellik koeffitsiyenti (K_{par}); sikllik koeffitsiyent (K_s); ishlab chiqarish siklining tig'izlik koeffitsiyenti (K_t); yo'qotishlar koeffitsiyenti ($K_{yo'q}$); uzluksizlik koeffitsiyenti (K_{uz-siz}) va boshqalar. (1-jadval)

1-jadval: Ishlab chiqarish siklini ifodalovchi ko'rsatkichlarni baholashga uslubiy yondashuvlar

№	Ko'rsatkich	Hisoblash formulasi
1	Ishlab chiqarish sikli davomiyligi	$T_s = ((T_{t/y} + T_{tex})K_{par} + T_{tab} + T_{yor} + T_{tash})K_{kal}$ $T_{ish/ch}$ – tayyorlovchi-yakunlovchi vaqt, soat. T_{tex} – texnologik sikl davomiyligi (ketma-ket harakat turida) soat; K_{par} – parallelizm ko'effitsiyentini; T_{tab} – tabiiy jarayonlar vaqti, soat; T_{yor} – yordamchi jarayonlar vaqti, soat; T_{tash} – tashkiliy texnik tanaffuslar vaqti, soat; K_{kal} – kalendarlik ko'effitsiyentini.
2	Ishlab chiqarish siklining tig'izlik ko'effitsiyenti (K_{ig}) $K_{nn} = 1$ bo'lishi talab etiladi)	$K_{ig} = \frac{T_{tex}}{T_{i/ch}}$ T_{tex} – texnologik sikl davomiyligi (soat, min, sekund); $T_{i/ch}$ – ishlab chiqarish sikli davomiyligi (soat, min, sekund).
3	Parallellizm ko'effitsiyenti (K_{par}) ($K_{par} = 1$ bo'lishi talab etiladi)	$K_{par} = \frac{T_{par}}{T_{k-ket}}$ T_{par} – parallel harakat turida ishlab chiqarish sikli davomiyligi (soat, min, sekund); T_{k-ket} – ketma ket harakat turida ishlab chiqarish sikli davomiyligi (soat, min, sekund)
4	Aniqlilik ko'effitsiyenti (K_{aniq}) ($K_{aniq} = 1$ bo'lishi talab etiladi)	$K_{aniq} = \frac{T_{tr}}{T_{i/ch}}$ T_{tr} – transport operatsiyalari davomiyligi (soat, min, sekund); $T_{i/ch}$ – ishlab chiqarish sikli davomiyligi (soat, min, sekund).
5	Uzluksizlik ko'effitsiyenti (K_{uz-siz})	$K_{ig} = \frac{T_{ish}}{T_{i/ch}}$ T_{ish} – ish vaqti davomiyligi (soat, min, sekund); $T_{i/ch}$ – ishlab chiqarish sikli davomiyligi (soat, min, sekund).
6	Yo'qotishlar ko'effitsiyenti ($K_{yo'q}$)	$K_{ig} = \frac{T_{yo'q}}{T_{i/ch}}$ T_{ish} – ish vaqtidan yo'qotishlar davomiyligi (soat, min, sekund); $T_{i/ch}$ – ishlab chiqarish sikli davomiyligi (soat, min, sekund).

Ushbu ko'rsatkichlarni hisoblash asosida ishlab chiqarish sikli davomiyligini qisqartirish yo'nalishlarini belgilash mumkin.

Tadqiqot davomida ishlab chiqarish siklini qisqartirish yo'nalishlari o'rganib chiqildi. Fikrimizcha, ishlab chiqarish siklini qisqartirishda uning tarkibiga kiruvchi har bir tarkibiy element alohida ko'rib chiqilishi zarur.

Ishlab chiqarish siklini kamaytirishning asosiy yo'nalishlari:

- Texnologiyani takomillashtirish.
- Ko'proq samarali uskunalar, asboblarni, texnologik jihozlardan foydalanish.
- Ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish va moslashuvchan integratsiyalashgan jarayonlarni qo'llash.
- Ishlab chiqarishning ixtisoslashuvi va kooperatsiyasi.
- Oqimli ishlab chiqarishni tashkil etish.
- Xodimlarning moslashuvchanligi (ko'p funktsionalligi).
- Jarayonlarning samarali logistikasi.
- Ishlab chiqarish siklining davomiyligiga ta'sir qiluvchi boshqa ko'plab omillar.

Texnologik siklining davomiyligini quyidagi ikki usulda kamaytirish mumkin:

1. Mavjud texnologik jarayonlarni takomillashtirish orqali. Texnologik jarayonlarni takomillashtirish deganda ularni kompleks mexanizatsiyalash va avtomatlashtirish, tezkor islov berish rejimlarini joriy etish (masalan, tezlik va kuch bilan kesish, qizdirib shtamplash), operatsiyalar konsentratsiyasini ta'minlash ko'zda tutiladi. Operatsiyalar konsentratsiyasi ko'p asbobli va ko'p buyumli islov berish yoki bir nechta turli xil texnologik operatsiyalarni bitta ish siklida birlashtirishni ifodalaydi.
2. Ishlab chiqarilgan mahsulot konstruksiyasini takomillashtirish orqali. Xususan mahsulot konstruksiyasini bo'g'in va mayda yig'ish birliklariga ajratish ularni parallel yig'ish imkoniyatini yaratadi.

Nazorat operatsiyalari vaqtini qisqartirishga ularni mexanizatsiyalash va avtomatlashtirish, boshqarishning ilg'or usullarini joriy etish, texnologik va nazorat operatsiyalarini bajarish vaqtini aniq belgilash orqali erishiladi. Siklning ushbu davrida amalga oshiriladigan tayyorgarlik va yakuniy ish vaqti, ayniqsa uskunalarni sozlash vaqti ham kamaytirilishi kerak.

Tabiiy jarayonlarning davomiyligi ularni tegishli texnologik operatsiyalar bilan almashtirish orqali kamayadi. Masalan, ba'zi bo'yalgan qismlarning tabiiy qurishi jarayonining yuqori chastotali tok maydonida induksion quritish bilan almashtirilishi natijasida ushbu jarayon davomiyligining 5-7 marotaba qisqartirishga erishish mumkin. 10-15 kun yoki undan ko'proq davom etadigan i qismlarning tabiiy qurishi o'rniga, ko'p hollarda termik pechlarda issiqlik bilan quritish bir necha soat davomida ajirilishi mumkin.

Operatsiyalararo tanaffuslar vaqti mehnat buyumlarining ketma-ket harkat turidan parallel ketma-ket va undan keyin parallel harakat turiga o'tkazilishi natijasida sezilarli darajada kamayishi mumkin. Shuningdek, uni ixtisoslashtirilgan ustaxonalar va bo'limlarni tashkil etish orqali kamaytirish mumkin. Ishlab chiqarishni turli bosqichlarining hududiy yaqinlashishini ta'minlash, y a'ni sex va bo'limlarni jarayon ketma ketligida joylashtirish bo'limlar orasidagi harakat yo'nalishlarini sezilarli darajada qisqartirishga imkon beradi va bu o'z navbatida tashishga sarflanadigan vaqtni kamaytiradi.

Smenalar orasidagi tanaffuslarning kamayishi ham ishlab chiqarish siklining qisqarishiga olib keladi. Bunga smenalar sonini ko'paytirish orqali erishish mumkin.

XULOSA

Yuqoridagi fikrlar va olib borilgan tadqiqotlar natijasida xulosa qilish mumkinki, ishlab chiqarish davomiyligi korxonada ishlab chiqarishni tashkil etish holatiga baho beradigan muhim ko'rsatkich hisoblanadi. Bundan tashqari, qisqa ishlab chiqarish sikli ishlab chiqarish tuzilmasining moslashuvchanligining belgisidir, bu esa bozor sharoitidagi o'zgarishlarga tezda javob berishga imkon beradi. Ishlab chiqarish siklini qisqartirish har qanday tadbirkorning eng muhim vazifasidir. Mahsulot ishlab chiqarish sikli kamaysa, kompaniyaning asosiy ko'rsatkichlari yaxshilanadi.

Ishlab chiqarish muddatini qisqartirishga texnik bazaning holati, ish joylarini tashkil etish sifati, xodimlarning intizomi, notexnik yordamchi jarayonlarni takomillashtirish, ishlab chiqarishni tashkil etish darajasi kabi omillar ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa qilish mumkinki, ishlab chiqarish sikllarini qisqartirish uchun quyidagi yo'nalishlarda tadbirlar ishlab chiqarish lozim:

- mahsulot konstruksiyalarini uning ishlab chiqarish qobiliyatini va birlashtirish darajasini oshirish nuqtai nazaridan takomillashtirish;
- texnologiyani takomillashtirish, ishlov berishning mehnat intensivligini pasayishiga olib keladigan progressiv texnologik jarayonlarni joriy etish;
- ishlab chiqarish va yordamchi jarayonlarini raqamlashtirish;
- ishlab chiqarishni rejalashtirish va tashkil etishning zamonaviy tizimini joriy etish;
- texnologik operatsiyalar ketma-ketligiga muvofiq ish joylarini oqilona rejalashtirish;
- ish joylariga xizmat ko'rsatishni yaxshilash;
- tabiiy jarayonlarni tegishli texnologik operatsiyalar bilan almashtirish, masalan, induksion quritish, quy-malarning sun'iy qarishi, termal pechlardagi qismlar.
- korxonalarning ish rejimini optimallashtirish.

Ushbu yo'nalishdagi tadbirlarni joriy etish korxona samaradorligini oshirish, daromadini ko'paytirish, raqobatbardoshligini ta'minlash imkoniyatini yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ashurov M.S., Shakirova Yu.S. va boshq. Korxonalarda ishlab chiqarishni tashkil etish va rejalashtirish. –Darslik. Farg'ona – 2021. – 613-b.
2. Календарова С.Г. Организация производство на промышленных предприятиях. Учебное пособие. –Т.:2004.
3. Синица Л.М. "Организация производства". –Учебное пособие. –Минск – 2008.
4. Старцев П. В. Сокращение производственного цикла предприятия как модель повышения его конкурентоспособности / // Модели, системы, сети в экономике, технике, природе и обществе. – 2013. – № 2 (6). – С. 96–101.
5. Туровец О.Г. Родионова В.Н. "Организация производства на предприятии". –Учеб. пособие. – М.: ИНФРА-М, 2005. – 207 с.
6. Tuychiyeva O.N. Ishlab chiqarish jarayonlari samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish Xalqaro nazariy va amaliy tadqiqotlar jurnali. 2022-yil noyabr, 180-189 b.
7. Tuychiyeva O.N. Ishlab chiqarishni modernizatsiyalashtirish sanoat korxonalari samaradorligini oshirish omili. Nazariy va amaliy tadqiqotlar xalqaro jurnali. –2022. –№4. –83-92 betlar. URL: <https://cyberleninka..ru/article/n/ishlab-chiqarishni-modernizatsiyalashtirish-sanoat-korxonalari-samaradorligini-oshirish-omil>.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.